

Det kongelige kunnskapsdepartement
postmottak@kd.dep.no

Vår ref.: 2011/23

Deres ref.: 201101045

Dato: 13.05.11

Høringsvar—Utkast til ny standardavtale for forsknings- og utredningsoppdrag

Generelle merknader

De nasjonale forskningsetiske komiteer legger til grunn at utkastet til ny standardavtale om forsknings- og utredningsoppdrag er intendert å erstatte den gjeldende standardkontrakten for oppdragsforskning og dessuten kontrakter for konsulentoppdrag som benyttes, ikke minst Difis oppdragsavtale. En viktig del av begrunnelsen fra Kunnskapsdepartementets side har vært å sikre tilliten til forskning i demokratiske beslutningsprosesser, som et viktig grunnlag for demokratiets troverdighet. De nasjonale forskningsetiske komiteer sier seg enig i denne vurderingen av forskningens rolle i forhold til demokratiske institusjoner. Vi vil i denne sammenheng likevel understreke at hovedproblemet med den forrige standardavtalen om forsknings- og utredningsoppdrag ikke var at den ikke tok høyde for disse sammenhengene (i innhold er de to versjonene meget like), men at den ikke er blitt brukt i tilstrekkelig grad. De nasjonale forskningsetiske komiteer forutsetter derfor at departementet følger opp lanseringen av ny standardavtale med tiltak som skal sikre at den nye avtalen faktisk tas i bruk, ikke minst av departementene selv.

Utkastet til ny standardavtale om forsknings- og utredningsoppdrag (heretter "kontrakten") er generelt en forbedring i forhold til den tidligere kontrakten for oppdragsforskning. Likevel er det mye som kan skape ulike tolkninger, og som derfor bør tydeliggjøres.

For ordens skyld: I sin endelige versjon bør kontrakten straks gjøres tilgjengelig på engelsk, og kanskje flere språk, idet mange forskningsoppdrag involverer utenlandske aktører.

Oppdragsforskning og konsulentvirksomhet

I følgebrevet fra departementet (s4) heter det at "I mange tilfeller vil det være en glidende overgang mellom forskning og annen virksomhet". Det er en fordel å etablere én felles kontraktmal for oppdragsforskning og konsulentvirksomhet med tanke på gjennomsiktighet, ved at dette gjør det lettere å bedømme reelle forskjeller og likheter mellom en kontraktinnngåelse og en annen. At det fra departementets side er et ønske at denne kontrakten skal benyttes også for konsulentoppdrag, aktualiserer likevel en utfordring. Det er viktig at en praksis med en felles kontrakt ikke fører til en uthuling av begrepene om vitenskapelige og etiske prinsipper, slik dette er lagt til grunn i kontraktens punkt 3.1.

Akademisk frihet

Passusen om "akademisk frihet" i 3.1 er av stor betydning, og en positiv faktor i kontrakten. Det er imidlertid potensielt uheldig at teksten følger opp med å eksemplifisere dette ved at oppdragsgiver ikke kan påtvinge konklusjoner, idet dette kan tolkes antitetisk, som at enkelte andre grep ikke vil anses å true akademisk frihet. Setningen med eksemplet bør derfor omformuleres.

Offentliggjøring og kvalitetssikring

Iblant oppstår strid om tidspunktet for offentliggjøring, og sjeldnere om hvorvidt offentliggjøring skal skje overhodet. Det er i denne sammenheng uheldig at "Som hovedregel"-formuleringen som angår offentliggjøring (kontraktens 3.1, med henvisning til 5.2), er så vag. Det bør spesifiseres under hva slags omstendigheter det eventuelt kan gjøres unntak fra offentliggjøring.

Tilsvarende er grunnlag for utsatt tilgjengeliggjøring ut fra én lesning kun eksemplifisert i kontrakten (5.2), og omtales ellers ved den generelle formuleringen "legitime hensyn". Dette bør spesifiseres ytterligere, for å unngå misbruk. Eventuelt bør ordlyden i 5.2 ("Legitime hensyn kan være...") reformuleres slik at det ikke er mulig å lese de fire typene grunnlag som nevnes, som kun eksempler, og ikke som en uttømmende definisjon.

Også begrepet om "kvalitetssikring" (kontraktens 3.2, med henvisning til Bilag 3, som igjen henviser til Bilag 1) bør videre bestemmes, slik at dette ikke kan brukes til urimelig kontroll eller sensurering av metodevalg, konklusjoner eller deres publisering.

Definisjon av "resultater" i forhold til eiendomsrett og bruksrett

Kontrakten stipulerer at oppdragstakeren beholder eiendomsretten til resultatene av oppdraget, dog at oppdragsgiver har rett til ikke-kommersiell utnyttelse (5.1). Kontrakten bør bidra ytterligere til å definere hva som utgjør "resultater" av forskningen. Hverken kapittel 5 eller 2.2 oppklarer om for eksempel rådata er å anse som resultater som oppdragsgiver skal ha rett til å benytte, eller hvor grensene går for hva som utgjør et oppdrags resultater. Tilgang til videre forskning på et datamateriale er ofte et sentralt anliggende i empirisk forskning. Kontraktens begrep om "resultater" bør derfor bestemmes klarere i forhold til både rådata og andre relevante størrelser.

En anbefaling for å sikre klarhet med hensyn til eiendoms- og bruksrett, er at grensene for oppdragsgivers bruksrett, og en nærmere definisjon av eiendoms- og bruksrett, inkluderes. Her anbefales en avklaring i forhold til åndsverksloven og patentlovgivning.

Bestillerkompetanse og styringsrett

Det følgende er ikke et problem som er unikt for angjeldende kontrakt, men en faktor som må med i en bedømmelse av suksessen til enhver kontrakt for oppdragsforskning. Vesentlige sider ved forskningsprosjektet, så som eiendomsforhold og metodologi, kan være definert i anbudet før kontrakten kommer på bordet for utarbeidelse, og anbudsteksten er ofte å oppfatte som ufravikelig i anbudsrunden. Den som lykkes i å vinne anbudskonkurransen, har

da også i ettertid meget begrensede muligheter til å forhandle om eventuelle endringer eller justeringer av anbudsteksten.

Det er positivt at oppdragsgiver formulerer problemstillingene presist og tydelig. Det gir forskerne en klar forståelse av oppdragets art og omfang. Oppdragsgivers kompetanse er således en vesentlig basis for forskningens kvalitet. Men i tilfeller der det er krav i anbudet om å anvende tilnærminger og metoder som ikke er de best egnede, skader dette forskningens kvalitet. Slike krav til metodevalg kan også bidra til indirekte styring av forskningsresultatene.

Generelt angår denne forskningsetiske problematikken omkring anbudsregimet og bestillerkompetanse faren for at oppdragsgiver ad indirekte veier påvirker resultatene på en måte som også skader forskningens frihet, kvalitet og tillit. Det bør bestemmes mer konkret, der det er mulig, hva som er rammene for oppdragsgivers styringsrett. Det er heller ikke tilstrekkelig å stramme opp regelverket og forbedre standardavtalene. Regelverket skal håndheves, og da kreves det en heving av det forskningsetiske bevissthetsnivået og holdningsendringer både blant oppdragsgivere og oppdragstakere.

Juridisk kompetansebehov

Både behovet for kontrakten og debatten rundt den setter søkelyset på en tendens i retning av ytterligere juridifisering av oppdragsforskningen. Dette er ikke i seg selv nødvendigvis en uheldig utvikling, fordi det tydeliggjør behovet for å avklare makt- og rollefordelinger på et tidlig stadium i forskningsprosessen. Likevel er det et problem at kravet til juridisk spisskompetanse i anbuds-, forhandlings- og kontraktfasene bidrar til en skjevhet mellom større, økonomisk sterkere enheter og mindre enheter. Mens et stort forskningsinstitutt eller oppdragsgiver normalt har råd til, og rutine på, å engasjere jurister for en grundig gjennomgang av hvert punkt i prosessen, er dette ofte en umulighet for andre aktører. Det anbefales derfor at det, i hvert fall som en prøveordning i etableringsfasen for den nye kontrakten, settes opp et veiledningstilbud. Dette kan eventuelt ha form av en "helpdesk" som betjenes per telefon/epost. En slik tjeneste vil også være av betydning for å kartlegge hvilke problemer oppdragstakere og -givere anser som de største, hvilke sider ved kontrakten som byr på de største utfordringene, og hvorfor.

På vegne av De nasjonale forskningsetiske komiteer

for Dag Bruusgaard
Komitéleder NEM

for Dag Helland
Komitéleder NENT

for Bjørn Hvinden
Komitéleder NESH

Jacob Hølen
Sekretariatsleder NEM

Hallvard J. Fossheim
Sekretariatsleder NESH